

[autismebladet]

LANDSFORENINGEN AUTISME
MEDLEMSBLAD NUMMER 1 - 2017

& Tanker følelser

Tanker og følelser er noget af det mest komplicerede at forstå og navigere i. Alligevel forventes det, at alle mennesker har styr på deres tanker og følelser, særligt, når de bevæger sig ud i samfundet...

To helt nye bøger til både skole og hjem

"Social Tænkning og mig" er to bøger – en til barnet/eleven og en til læreren/forælderen, hvor der gennem en række helt konkrete opgaver og øvelsesark arbejdes systematisk med at lære barnet/den unge at tænke socialt – at forstå andres tanker, følelser og reaktionsmønstre, og hvordan andre påvirkes af den måde, barnet/den unge selv agerer på.

Bøgerne er udviklet til brug i skolesammenhæng, men kan med stort udbytte også bruges af forældre i hjemmet. De er skrevet af Michelle Winner og Linda Murphy.

De 54 øvelsesark kan printes ud fra forlagets hjemmeside og bruges igen og igen.

Udkommer 1. marts
Samlet pris for begge
bøger: 449,- kr.

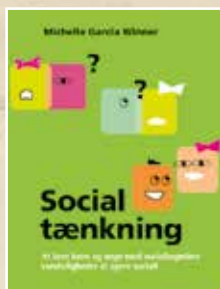
Social tænkning og mig
144 sider, 249,- kr.

Social tænkning og mig
Med øvelsesark
172 sider, 249,- kr.

Social tænkning

– den store grundbog

Bogen er skrevet af Michelle Winner, og den er hendes grundbog fra 2013, hvor hun introducerer og gennemgår hele begrebet, og hvordan der kan arbejdes med det.

368 sider, 399,- kr.

Det eksplosive barn

Ross W. Greene arbejder ud fra samme grundfilosofi som Michelle Winner: Det handler ikke så meget om at sætte en diagnose på et barn, men om at se på de konkrete udfordringer og vanskeligheder, barnet har – og så sætte måltrettet ind for at afhjælpe det. De to er begyndt at holde kurser og konferencer sammen.

"Det eksplosive barn" er Ross W. Greenes grundbog om, hvordan man i hverdagen håndterer og arbejder med børn med sociale udfordringer, og den har længe været et hit herhjemme. Den er spækket med konkrete eksempler og dialoger. En ny, opdateret udgave udkommer senere på foråret.

332 sider, 299,- kr.

Fortabt i skolen

Bogen beskriver et skoleår med en lærer, der arbejder måltrettet med at anvende Ross W. Greenes metode over for de udfordrede elever i klassen. Den er spækket med konkrete eksempler og dialoger.

336 sider, 299,- kr.

Vejen Videre

"Vejen videre" er skrevet af et forældrepar, der fik et barn med autisme. I bogen øser de af deres egne og mange andre familiers erfaringer og fortæller om den nyeste forskning på området.

♥♥♥♥♥ "En forbilliget bog"
Svend Brinkmann, Politiken

332 sider, 299,- kr.

Bag facaden

Som 14-årig fik Mads G. Hansen diagnosen "infantil autisme".

I bogen fortæller han om, hvordan han oplevede forløbet hos psykiaterne, og om sin hverdag før, mens og efter diagnosen blev stillet. Om at være anderledes og føle sig udenfor – og om skoleskiftet, der var angstprovokerende, men som viste sig at være den rigtige beslutning.

100 sider, 149,- kr.

Læs mere om alle bøgerne
på vores hjemmeside
www.forlaget-presto.dk

Indhold

Det er tid til et paradigmeskifte	side	4
Hvad er social tænkning?	side	6
Social tænkning i praksis	side	10
To dages kursus om social tænkning	side	11
Væk med stilladset - frem med rygsækken	side	13
Skal skolerne arbejde med en social læreplan?	side	16
Et helt arbejdsliv med autisme på skoleskemaet	side	22
Arrangementer i de lokale kredse	side	26

*Hendes Kongelige Højhed
Prinsesse Marie er protektor
for Landsforeningen Autisme.*

MEDLEMSBLAD NR. 1 - 2017

Medlemsbladet udgives af
Landsforeningen Autisme.

Ansvarshavende redaktør:
Heidi Thamestrup,
formand@autismeforening.dk

Redaktionsudvalg:
Heidi Thamestrup
og Fie Hviid Olesen.

Tryk: Filippen Grafisk Produktion
Oplag: 8.200 stk.
ISSN: 2245-3423

Indlæg, kommentarer, bidrag mv. bedes
sendt til redaktion@autismeforening.dk
Bladet sendes gratis til Landsforeningen.
Autismes medlemmer.

Det er tid til et paradigmeskifte!

Leder af Heidi Thamestrup, formand for Landsforeningen Autisme.

Hvis vi vil forvandle problemer til viden, må vi have en helt anden tilgang. Vi skal se på mennesker, der er anderledes, på en ny måde. Vi må gøre op med det dilemmafyldte brud på etikken imellem udøvelsen af magt og ydelsen af omsorg.

År 2017 startede lige der, hvor år 2016 sluttede. Med flere forslag om tvangsbeføjelser. En af de første høringer, som det nye år har bragt til os fra Christiansborg, er et udkast til lov om mere tvang over for inhabile borgere, tvangsbehandlingsloven kaldes den.

Det kommer ikke længere bag på nogen, at man vil tvinge borgere til behandling i sundhedssystemet. Men det er en sørgelig udvikling. For undersøgelser viser, at borgere, der er angste for behandling, mangler tillid og mening. Tillid til, at folk omkring dem vil dem det godt. Og mening med, hvorfor de skal underlægges behandling. I min verden er det netop de to emner, der skrider til himlen om, at der er brug for mere tid. Tid i det hele taget og tid til relationer.

Et af mine første dagsmøder i januar var en orientering fra ombudsmanden om de tilsyn, der bliver ført på institutioner for handicappede børn, unge og voksne. På et slides var overskriften: Mennesker med problemskabende adfærd. Så ved vi alle sammen, hvilken defineret gruppe der er tale om, nemlig de mennesker, hvis adfærd vi ikke kan kontrollere med regler og pædagogik. En del af dem bor i enkeltmandstilbud, talstærkt bemandet, i sommerhuse rundt omkring i landet.

Tilsynene var til ombuddets overraskelse forløbet anderledes end ventet på langt de fleste enkeltmandstilbud. Det havde været hyggeligt. Stemningen på stederne var god. Personalet var klædt på til opgaven, villige til at fortælle om den. Fagligt og etisk velfunderede. Og de havde tid.

Personalet fortalte om, hvordan konflikterne meget ofte først opstod, når man førte borgeren tilbage til de gamle rammer. Fordi hans adfærd var blevet stabil. Og netop det, fortæller vel klart, at det ikke er borgeren, men rammerne der er noget i vejen med?

Mens jeg studerede, kendte jeg en antropolog. Hun kunne fange min opmærksomhed i timevis med nogle helt basale antropologiske tilgange til forståelsen af mennesket. Hun fortalte om, hvordan antropologens omdrejningspunkt er, at mennesket kun beskæftiger sig med ting, der giver det mening. Jeg elsker den tilgang! Det er enkelt, entydigt og målbart.

Hvis man studerer en gruppe mennesker, og man ikke forstår, hvorfor de gør, som de gør, og hvad det er, de laver, så er det, fordi man ikke har interesseret sig for dem længe nok. Man siger ikke: "det han gør, er uhensigtsmæssigt, han skal reguleres" men: "Jeg forstår ham ikke, hvad er det, jeg ikke kan se?".

Man skal betragte sig selv som værende i en undersøgelsesfase. På mission for at forstå og finde mening. Det er ikke en mulighed at stoppe op, at udstikke en bedømmelse eller en tolkning eller at sige: "nu har jeg vidst brugt tid nok her!". Der er kun eet parameter, der tæller: om man har forstået det andet menneskes adfærd, og om den giver mening. På samme tid er det en ydmyg, kvalitativ og ikke dømmende, menneskelig måde at forholde sig til andre på.

Det tager tid at få indsigt i et andet menneskes inderste. Tillid er betinget af tid.

Vi har brug for en anden tilgang til mennesker, vi ikke kan rumme. Vi må slutte med at kalde dem problemskabende, når vores egne kompetencer ikke slår til. Særligt hvis det er mennesker, vi har omsorg for. Vi har en tendens til at beskrive deres anderledeshed som kompleks. Som udfordrende. Som problemskabende. Men hvis man vender den om, til deres optik, så er det vores adfærd, vores krav, vores forventninger, der er triggeren til, at selvsamme adfærd opstår.

Vi skal have en helt anden tilgang til mennesker, der er anderledes end os selv. Det vil blive århundredets største landevinding på autismeområdet, og det vil kræve et paradigmeskifte!

Måske har du hørt om Michelle Garcia Winner? - eller - det ved jeg, at du har!

I dette nummer af Autismebladet kan du læse mere om Michelles teorier og praksis omkring "social tænkning".

Forlaget Pressto har foræret Landsforeningen Autisme 25 billetter til deres 2-dages konference med Michelle i København den 15. og 16. maj 2017. Hvis du kunne tænke dig at være en del af konferencen og gerne vil i betragning til en af billetterne, så send os dit navn og dine kontaktoplysninger på: nadja@autismeforening.dk. Vi trækker lod den 15. marts.

God fornøjelse med dit autismeblad!

Heidi Thamestrup

Hvad er social tænkning?

Tanker og følelser er noget af det mest komplicerede at hitte rede i - og alligevel forventes børn at have pænt styr på tanker og følelser, når de går ind af porten til børnehave, skole og fritidstilbud. Måske bør vi revidere vore tanker om, hvordan vi støtter de børn, som har brug for hjælp til at knække vore usynlige sociale koder.

Af Jannik Beyer, Fhv. leder af Center for Autisme, Socialstyrelsen.

Social tænkning er et område, som de fleste behersker selv, men som de færreste har studeret. Vi tager den sociale tænkning for givet. Vi tilrettelægger hverdagen i børnehaver, skoler og på arbejdspladser ud fra en sikker overbevisning om, at andre "læser og forstår" vore hensigter og intentioner og i øvrigt navigerer sødygtigt i et farvand, hvor regler og forventninger ofte ligger som skjulte skær under overfladen. Sker dette ikke, bliver vi usikre og prøver måske at forklare os "Du kan da godt forstå, at ... kan du ikke?" Men det er vanskeligt at forklare noget, som vi ikke ved, hvordan vi selv har lært... noget, som vi fornemmer intuitivt blot ved at omgås andre. Og endnu vanskeligere er det at undervise i sådanne færdigheder.

Tænk blot på noget så dagligdags som tanker og følelser? Intet er vigtigere end at kunne "læse" og forstå egne og andres tanker og følelser. At kunne rette opmærksomhed imod egne og andres tanker og følelser er fundamentet for både al selvforståelse og al omverdensforståelse - og dermed også for at kunne begå sig i en børnehave, en undervisningssituation, på en arbejdsplads eller for at kunne tolke, hvad der sker i en film eller en novelle.

Men prøv så at forklare, hvad tanker og følelser er. Hvad er en tanke? Hvad er en følelse? Er tanker og følelser virkelige? Hvem og hvad styrer vore tanker og følelser? Skriv så din forklaring ned på en måde, som andre vil kunne forstå. Det lyder simpelt, men er det ingenlunde. Tanker og følelser er noget af det mest komplicerede at hitte rede i - og alligevel forventes børn at have pænt styr på tanker og følelser, når de

går ind af porten til børnehave, skole og fritidstilbud. Måske bør vi revidere vore tanker om, hvordan vi støtter de børn, som har brug for hjælp til at knække vore usynlige sociale koder.

Michelle Winner i en liga for sig selv

Det er her, Michelle Garcia Winner og hendes begreb Social Tænkning kommer i spil. Winner har udviklet et undervisningsmateriale, som støtter social tænkning og forståelse og dermed også mulighederne for inklusion blandt sårbare børn og unge. Winner er ikke ene om at beskæftige sig med udvikling af sociale kompetencer, men hun ligger i en liga for sig selv. Winner udmærker sig ved sin bredde, sin nytænkning og sin forskningsmæssige forankring. Og så præsenterer Winner et samlet og sammenhængende materiale til implementering af social læring, som kan understøtte såvel de amerikanske som de danske skolars læringsmål.

Det er på den baggrund, at der i USA er skoler, som har valgt at gøre Winners Sociale Curriculum til en obligatorisk del af deres undervisning for samtlige elever, mens andre skoler ser det som et vigtigt udgangspunkt for indsatsen i forhold til de elever, der har et særligt støttebehov.

Winner åbner for en skattekasse af konkrete ideer til, hvordan vi kan støtte udvikling af social tænkning blandt børn med autisme. Winner lover ikke mirakler, og hun lover ikke, at hendes program vil bringe sårbare børn og unge ud i overhalingsbanen, men hun viser, hvordan man kan asfaltere de sociale sti-

Kan vi undervise i tanker og følelser??

- Tanker og følelser
- At tænke med øjnene
- At lytte med hele kroppen
- Kroppen I gruppen
- Hjernen I gruppen
- 4 trin I kommunikation
- Fleksibel tænkning
- Forventet og ikke forventet adfærd
- De skjulte regler
- Sociale filer / social hukommelse
- Smarte gæt
- At hænge ud

På figuren her ses en række af de emner og færdigheder, som børn med autisme bør undervises særskilt i, og som Winners sociale læreplan derfor dækker med vejledninger, øvelser og undervisningsmaterialer.

er og veje, så de bliver farbare for de børn og unge, som har brug for nye og bedre veje til udvikling og inklusion.

Lad mig give nogle eksempler:

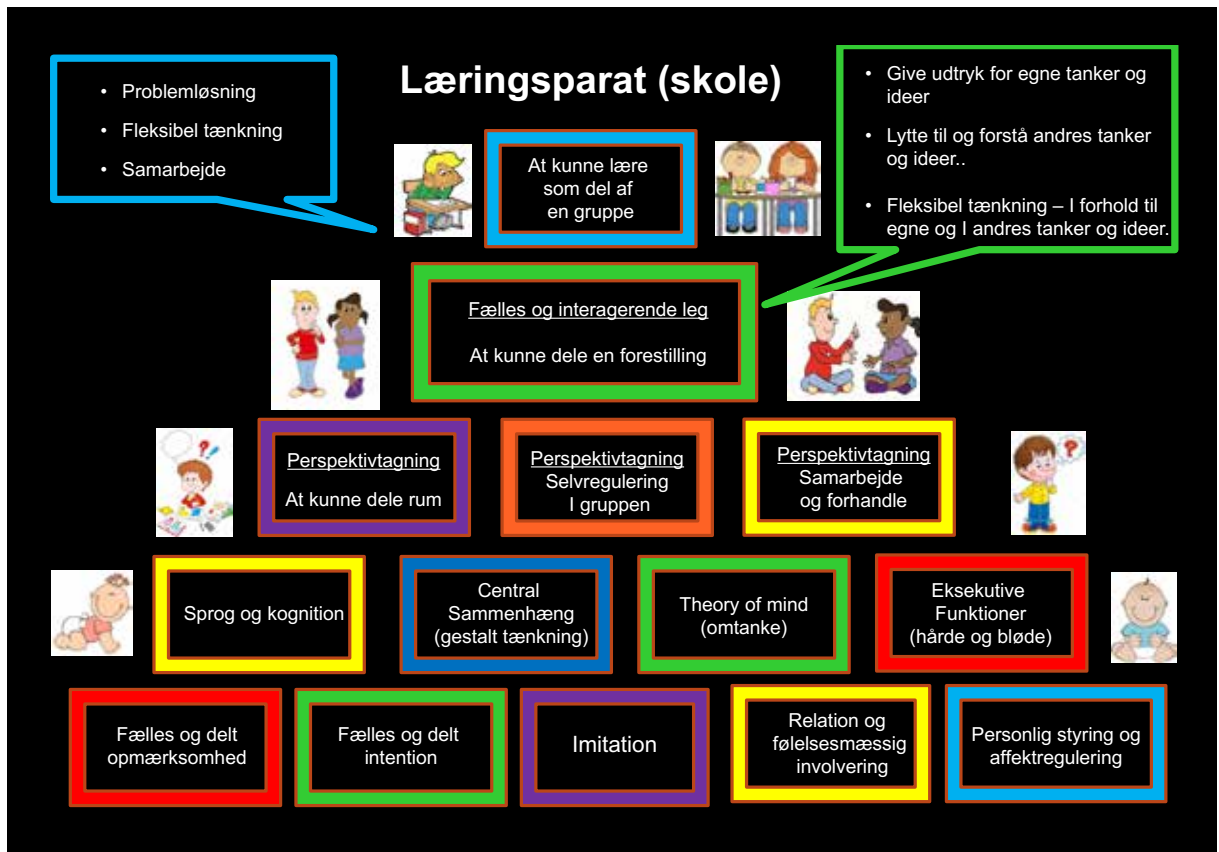
Det er gennem læring, at vi udvikler os livet igennem. Tænk på, hvor forunderligt det er at sidde med et spædbarn i hænderne og undres over, hvor sårbart det er, og hvor lidt det egentlig kan – vel vidende, at ingen lærer så hurtigt og så effektivt som netop det lille barn. Winners tilgang er solidt forankret i den nyeste viden om barnets tidlige sociale udvikling. Hun kortlægger en række af de grundsten, som er forudsætningen for, at barnet når det stadie, som af mange kaldes ”skoleparat”, forstået som det at kunne begå sig socialt i en skoleklasse. De færdigheder, som barnet forventes at have, inden det sætter sig på skolebænken, stiller Winner op i en pyramide, hvor hvert

nyt udviklingsniveau gerne skulle hvile solidt på det foregående.

Læg på tegningen mærke til, hvor solidt de forskellige grundsten hviler på hinanden, og hvor afgørende det er for udviklingen af f.eks. ”sprog og kognition”, ”central sammenhæng”, ”Theory of Mind” og ”eksekutive funktioner”, at det fundament, som de hviler på, er på plads. Det bliver her tydeligt, hvor stor betydning 3-5 års alderens forestillingsleg er for udvikling af delt forestillingsevne og fleksibel tænkning og dermed for at kunne indgå i en fælles undervisning.

Rigtig mange sociale kompetencer kan læres

Hvad stiller vi så op med de børn, for hvem det sociale fundament ikke er faldet på plads, eller for hvem det fortsat er uhyre skrøbeligt og usikkert. Hvordan hjælper vi disse børn til en lettere vej i livet? Kan man

Winners sociale GPS er inddelt i 5 trin, som det er vigtigt at kende, når vi ønsker at inkludere en person med autisme i de sociale fællesskaber. En vurdering af, hvad der er en ideel eller passende "forstyrrelse", bør altid tage udgangspunkt i den enkeltes fleksibilitet. Skemaet her er til børn, men for unge og voksne kunne en tilsvarende GPS udformes blot ved at udskifte "voksen" med professionel og ordet "leg" med aktivitet.

overhovedet undervise i social tænkning? Er det ikke bare noget, der kommer af sig selv?

Her er den gode nyhed, at der faktisk er en hel del, som kan læres. Man kan f.eks. træne social adfærd, og det er der gennem årene udviklet mange effektive programmer til: Programmer, som lærer barnet at opføre sig, som andre forventer. Winner anerkender værdien af sådanne programmer, men hun påpeger også deres begrænsning. Barnet lærer ikke nødvendigvis at tænke socialt eller at forstå den sociale verden ved, at man ændrer dets adfærd. Derfor sætter Winner det mål at lære barnet at tænke socialt – hun går ad tankens vej.

Men er det ikke lige præcis det, man ikke kan og bør, når man underviser børn og unge med autisme? Bør man ikke her tage udgangspunkt i det visuelle og konkrete? Er tanker og mentalisering ikke netop det,

denne gruppe har så vanskeligt ved? Kan man gøre det usynlige og underforståede synligt og konkret? Winner stopper ikke ved spørgsmålet, men giver en række konkrete anvisninger og eksempler på, hvordan dette kan gøres, og hun giver anvisninger på, hvordan en "social læseplan" kan opbygges og evalueres på forskellige alders- og udviklingsniveauer.

For den interesserede kan det være klogt at aflægge Winners hjemmeside, www.socialthinking.com, et besøg ... her finder man artikler, videoforedrag og henvisning til de mange bøger og materialer, som Winner har udgivet, ligesom man ved at tjekke "Social Thinking" på facebook eller printerest dagligt kan følge de mange kreative ideer og eksempler, som deles der af de mange, der verden over arbejder med Social Tænkning. En social læseplan skal, for at kunne tilgodese børn og unge med autisme, bygge på en opdateret viden om både almenudvikling og om de

risikofaktorer, som alt for ofte afskærer barnet med autisme fra væsentlige dele af den sociale arena.

Tænk igen på det lille barn, som tramper ind i den sociale verden med en intuitiv forståelse, når blot vi sikrer, at dets omgivelser er trygge. Børn med autisme er stillet over for en langt sværere opgave. De har ikke samme intuitive adgang til den sociale verden. De får ikke den samme hjælp af den "intuitive hjerne" – de får ikke deres indsigt forærende. For denne børnegruppe bliver det derfor helt afgørende, at forældre, lærere og pædagoger har adgang til viden om, hvordan man tidligt og effektivt støtter den sociale udvikling. Børn med autisme lærer ikke at begå sig socialt blot ved at blive placeret sammen med andre børn. Der skal mere til. Der skal støtte og faglighed til. Inklusion af børn med autisme handler derfor ikke primært om at placere barnet sammen med jævnaldrende. Denne form for "inklusion" ender let som et overgreb, med mindre vi også inkluderer viden om, hvordan vi sikrer udvikling og trivsel – fagligt og socialt.

Undervisning har den største og mest afgørende betydning

At børn og unge med autisme ofte udvikler sig meget forskelligt, er ikke nogen stor nyhed. Men for nogle kan det være nyt, at evnen til social tænkning er et af de områder, hvor forskellene ses tydeligst, og et af de områder, hvor undervisning har den største og mest afgørende betydning for udviklingen.

Tag f.eks. social fleksibilitet som eksempel. Social kontakt er noget af det vigtigste, men tillige noget af det vanskeligste at håndtere, ikke mindst for mennesker med autisme. Andres mennesker bryder ofte forstyrrende ind i vore private forestillinger og rutiner, men deres "forstyrrelser" danner også udgangspunkt for udvikling og for gode oplevelser. Mennesker med autisme har lige som alle andre brug for at blive "forstyrret" i deres rutiner, men vel og mærke på en passende måde: dvs. på en måde, som øger den sociale interesse og nysgerrighed.

Her kan Winners meget systematiske "sociale GPS" give os et enkelt og vigtigt udgangspunkt. Den "sociale GPS" er et meget omfattende pædagogisk værktøj, men det er bygget op, så det er ganske enkelt at gå til, som det fremgår af nedenstående eksempel, som kan være relevant i forhold til børn og unge, og som vi i

Danmark endda har stor glæde af, når vi ønsker at støtte ældre med autisme.

Der findes næppe et menneske, som ikke har glæde af at blive "forstyrret" på den helt rigtige måde af det helt rigtige menneske. Vi opbygger alle vore første bæredygtige relationer i forhold til mennesker, som er i stand til at stille sig til rådighed for os. Mennesker, der som i det tidlige samspil tolker vore ønsker og behov og sikrer os trygge rammer. Vi starter som et mig. Jeg har mødt voksne med autisme, som stadig mest er på dette niveau ... men som, når betingelserne var i orden, var parate til at lade sig forstyrre af mine ideer (mig+dig)... og som, når jeg havde de fysiske rammer i orden, sågar gerne ville opholde sig i periferien af de sociale fællesskaber (mig+os). Andre føler sig trygge, når blot rammerne er i orden, og når blot man ved, hvad der forventes (os). De er derfor på en "øvebane", hvor de gradvist støttes til at indgå selvstændigt i samspillet med jævnaldrende (vi). Der, hvor det går galt, er, når vi springer et eller flere led over og f.eks. placerer et barn (eller en voksen), som er på trin 2, i en sammenhæng, som man først kan håndtere, når man når trin 5.

Den gode nyhed er imidlertid, at en række af de sociale grundtrin kan læres, hvis vi følger den sociale udviklingslinje og er i stand til at kortlægge den enkeltes sociale tænkning. Man kan lære at tolke egne og andres tanker og følelser, lige såvel som man kan lære at tolke en historie eller et digt. Og intet er vel mere naturligt end at starte ved begyndelsen med at rette opmærksomheden imod egne tanker og følelser og med det som udgangspunkt lære at forstå, hvordan tanker og følelser kan "læses" gennem den måde, hvorpå vi hver især bruger kroppen og sanserne. Men skal dette lykkes, er der brug for et fælles og visuelt sprog, som kan guide barnet ind i den sociale tænkningens univers. Winner præsenterer et sådant fælles sprog og en fælles begrebsramme, som åbner for helt nye muligheder for mennesker med autisme.

Autisme er et område, hvor udviklingen hvert år bringer os små og store skridt videre. Winners program repræsenterer et af de største skridt, som jeg har oplevet på den pædagogiske arena.

Social tænkning i praksis

- erfaringer fra et konkret undervisningsforløb

Lærer Birgitte Munk og pædagog Annette Maagøe er begge aktive i skolens udviklingsprojekt om social tænkning og har netop afsluttet et intensivt undervisningsforløb med 7 elever fra 2. klasse. De fortæller her om målet, metoderne og resultaterne.

Interview af Jannik Beyer.

Hvad fik jer til at vælge at arbejde så systematisk med Social Tænkning?

Der er mange gode grunde til at beskæftige sig med Winner, men for os var det vigtigste nok, at vi her fik et systematisk og stærkt motiverende materiale, som var fyldt med ideer til undervisningsforløb, lege og opgaver. Vi fik på den måde adgang til en "basispakke", som vi så selv kunne tilpasse og videreudvikle, så både gruppens og den enkelte elevs udvikling blev tilgodeset. Ud over elevbøgerne består materialet af to lærervejledninger med ideer, opgaver og arbejdsark, en CD med sange til hvert enkelt modul, og et materiale, som gør det muligt at tilpasse undervisningen til den enkelte elevs sociale udviklingsprofil (Den sociale GPS).

Hvor tæt har I lagt jer op ad Winners tanker og ideer?

Vi har fulgt Winners anvisninger ret nøje. Winner anbefaler, at man som første modul vælger materialet fra: "At tænke tanker og føle følelser", og at alle moduler tilrettelægges som intensive forløb, hvor der afsættes 8 x 30 minutter pr. modul, fordelt over to uger.

Kan I give nogle eksempler?

Vi har benyttet den "skriv og læs"-appen, der er udviklet til til at lade børnene udarbejde hver deres bog om følelser. Med inspiration fra Winners materiale blev der leget gættelege om egne og andres følelser, og der blev drøftet eksempler på, hvad der kunne fremkalde de forskellige følelser. Vi har desuden anvendt ark med tanke- og følelsspørgsmål med ud-

gangspunkt i typiske sociale situationer fra børnenes hverdag. En anden aktivitet tog afsæt i fotografier af eleverne i en lang række sociale situationer. For at gøre tanker og følelser mere konkrete, forsynede vi billederne med visuelle symboler og brugte dem som afsæt for elevernes samtale.

Hvordan forklarer I eleverne, hvad projektet går ud på?

Vi har udarbejdet meget konkrete og synlige læringsmål i et forsøg på at tydeliggøre, hvad børnene skulle lære gennem forløbet. I den forbindelse har vi anvendt nogle måltavler, som børnene i forvejen genkender med tre søjler: rød (jeg øver mig på), gul (jeg kan næsten) og grøn (jeg kan).

Kan I "måle", at børn udvikler sig socialt?

Inden vi begyndte selve undervisningen, forsøgte vi at "screene" børnene med afsæt i tre forskellige billeder, som i vores optik havde det tilfælles, at de indbød til at komme med bud på personernes tanker og følelser. Efter arbejdet med materialet har vi lavet en tilsvarende "screening" for at vurdere/fornemme, om vores indsats har rykket børnene. De tre billeder var dels "ukendte børn" i sociale situationer samt billeder af barnet selv, i samspil med nogle af de øvrige børn fra gruppen. Efterfølgende har vi haft overvejelser i forhold til, om det havde været nemmere for nogle af børnene, at vi i stedet havde brugt tegninger. Herudover har vi lavet små interviews (og filmet dem), hvor vi spørger dem om, hvad en tanke er, og hvad

en følelse er. Det har været berigende og lærerigt for vores arbejde at forholde os nysgerrigt og åbent til børnenes betragtninger.

Hvad er jeres vigtigste erfaringer fra arbejdet med dette første modul?

- Børnene har været meget motiverede for undervisningen og de forskellige øvelser, sange og aktiviteter. Vi tolker det som, at det har givet mening. Aktiviteterne har desuden kaldt på hele følelsesregistret.
  - Vi har fået et samtale-redskab. Det, at vi har fået et fælles sprog i gruppen, visualiseret ved konkrete tankebobler for tanker og hjerter for følelser, som bringes i spil på daglig basis, både i undervisningen og i andre sociale situationer, gør det nemmere at gøre det usynlige synligt. Vi øver os så at sige sammen.
  - Vi oplever, at børnene har fået en begyndende viden om, at tanker og følelser hænger sammen. Vi oplever også, at de har fået indsigt i, at vi gør os tanker om andre, og at andre gør sig tanker om os.
  - Det har rykket, at vi har turdet bruge os selv, delt vores tanker og mellemregninger med børnene, samt forholdt os nysgerrigt lyttende til børnenes input.
- Børnene er blevet bedre/mere kvalificerede til at komme med "smarte gæt" på, hvad andre kunne tænke/føle i en given situation. Dette kommer dels til udtryk ved samtaler om de billeder, vi løbende får taget af forskellige sociale situationer, i litteraturarbejdet i danskundervisningen samt i overvejelser over/opklaring af, hvad andre kunne tænke og føle i en specifik situation.

Har I en afsluttende kommentar?

Det tager tid at følge Winners sociale læreplan. Ti intensive forløb à 8 x 30 minutter fylder i danskundervisningen, men det betaler sig, fordi det gør eleverne langt bedre til at begå sig. De bliver mere opmærksomme på, at vi alle gør os tanker om hinanden, og på, at vore tanker og følelser kan være forskellige. De får også et fælles sprog til at kunne tale om egne og om andres tanker og følelser. Det gør samspillet i klassen bedre, men det forbereder også eleverne til at kunne læse – ikke blot det, der står på linjerne i deres danskhæfte – men også det, der står mellem linjerne. De bliver bedre til at "læse" hinanden, og til at hjælpe hinanden. Det åbner muligheder for en mere effektiv undervisning, hvilket vi bl.a. har mærket ved, at nogle elever nu er klar til "makkerlæsning". For os er det et meget stort mål at nå i 2. klasse.

To dages kursus om social tænkning

Michelle Winner er hovednavn på kursus i maj måned.

Af Bjarke Larsen, Forlagschef Forlaget Pressto.

Grundlæggeren af begrebet social tænkning, Michelle Garcia Winner, kommer til København i maj måned. Her er hun hovedoplægsholder på to dages undervisning/kursus i social tænkning, der afholdes i

et samarbejde mellem UU København (Ungdommens Uddannelsesvejledning) og Forlaget Pressto, der udgiver Winners bøger i Danmark.

Overskriften for første dag er ”den sociale læreplan”, mens der næste dag fokuseres på ”de svære ungdomsår”. Med sig til at undervise har hun Pamela Crooke, der er ansat ved det center for social tænkning, som Winner har grundlagt i San Jose i Californien (se mere på www.socialthinking.com). De to har skrevet flere bøger sammen, og Pamela Crooke har forsket i emnet.

Den sociale læreplan

I forbindelse med ”den sociale læreplan” vil de to undervise i, hvordan man bedst hjælper børn og unge med sociale, kommunikative og opmærksomhedsmæssige udfordringer, der har en høj risiko for såvel faglig som social eksklusion. Hvordan opstiller vi en brugbar og målbar læreplan for de sociale og opmærksomhedsmæssige kompetencer, som er en forudsætning for skolens faglige læringsmål og for den sociale trivsel gennem skole og i ungdomsliv, spørger de to – og giver en del af svaret i løbet af denne dag, hvor fokus vil være på børn og unge fra 8 års alderen til teenageårene.

De svære ungdomsår

Teenageårene og overgangen til voksenlivet er en vanskelig periode for alle unge – men den er særligt vanskelig for unge med sociale, kommunikative og opmærksomhedsmæssige udfordringer som f.eks. autisme og ADHD. For denne gruppe vil overgangen fra barn til voksen rumme specifikke udfordringer i forhold til den drøm og de forhåbninger til et selvstændigt voksenliv, som de fleste unge deler, men som disse unge ofte savner en plan og en konkret viden om, hvordan de skal opnå.

På denne dag præsenterer Michelle Winner og Pamela Crooke konkrete ideer, strategier og viden til, hvordan man forbereder unge til at kunne mestre de udfordringer, de står over for. Oplægget vil fokusere på unges forventninger på tærsklen til voksenalderen og på strategier til, hvordan man kan hjælpe den enkelte unge til at udvikle en mere moden social tænkning og forståelse.

De to oplægsholdere

Michelle Garcia Winner er oprindeligt uddannet talepædagog, og allerede da hun gik på University of California i 1979, udviklede hun en særlig interesse for børn med autisme. I 1980'erne arbejdede hun intensivt med unge, der havde symptomer, som man i

dag ville kalde ”klassisk autisme”. Winner oplevede, at hendes elever ofte havde et mangelfuldt udviklet sprog og en meget begrænset evne til at lære sociale kompetencer, og hun begyndte med god effekt at arbejde målrettet med at hjælpe de unge på disse områder.

Michelle Winner startede en privat praksis i 1998 på deltid, men allerede året efter begyndte hun at arbejde på fuld tid på grund af den store efterspørgsel fra bl.a. forældre og skolebestyrelser. Hun oprettede kort tid efter The Social Thinking Center i San Jose, Californien, hvor uddannede fagfolk siden har arbejdet med klienter i alle aldre, såvel individuelt som i grupper.

Michelle Winner rejser i dag verden rundt for at undervise og supervisere, samtidig med at hun forsætter udviklingen af Social Tænkning på baggrund af de indhøstede erfaringer.

Pamela Crooke, der har en Ph.D. på området, er bl.a. tilknyttet San Jose State University. Hun var tidligere i en årrække ansat på University of Arizona, afdelingen for tale, sprog og hørelse, hvor hun underviste i autismespektrumforstyrrelser og pædiatriske kommunikationsforstyrrelser. Hendes forskningsområde er især at undersøge effekten af forskellige behandlinger indenfor sociale og relationelle terapier målrettet.

Læs mere om konferencen og de to oplægsholdere på www.michellewinneridanmark.dk. Her er der også en formular-side, hvor man kan tilmelde sig.

Væk med stilladset - frem med rygsækken

På Midtfyns Gymnasium har man s-klasser for elever med autisme og Asperger. Studentereksamen er som alle andres, men de sociale færdigheder dyrkes mere intenst. På Vordingborgskolen arbejdes der på at gøre 16- til 22-årige klar til uddannelse og arbejdsmarked.

Af Simon Kratholm Ankjærgaard.

Selvforståelse og mestring er i centrum i de s-klasser, der er på hver årgang – 1., 2. og 3. G – på Midtfyns Gymnasium. Klasserne er for elever med autisme og Asperger, og der er plads til 12 i hver.

”De går i gymnasiet på lige fod med de øvrige elever på gymnasiet”, fortæller Tine Grøndahl, der er mentor for s-klasserne. Eleverne kommer fra hele landet, og der er et kollegium tilknyttet med plads til 25 elever og med personalestøtte. ”Men der er færre elever og meget mere tid.

Vi skal fokusere på de udfordringer, de møder som unge og som voksne, og der drejer det sig især om at begå sig i sociale relationer. Mange af de elever, der starter i s-klasserne, har aldrig haft et nært venskab eller en kæreste. De slås blandt andet med angst, stress og depressioner”, siger hun.

Skolen har fået fondsstøtte til et stort projekt om selvforståelse og mestring og er inspireret af den måde, som Michelle Garcia Winner arbejder med social tænkning på. Eleverne skal være bedre til at afkode de sociale relationer, så de bliver bedre til at knytte venskaber og få kærester – og på sigt begå sig på arbejdsmarkedet og de videregående uddannelser. ”Jeg møder elever, der er kede af, at de ikke kan få venner, men når vi så taler om specifikke situationer,

så går det op for dem, at de satte sig for sig selv, kiggede ned i bordet – og i øvrigt havde høretelefoner på. Det er ikke just en invitation til at tale sammen med andre”, siger Tine Grøndahl. Hun noterer sig, at der de sidste 10-15 år er sket en meget positiv udvikling med arbejdet med børn og unge med autisme og Asperger.

”Tidligere byggede vi stilladser op omkring dem. Vi skærmede dem for omverden, så vi kunne fjerne alt det ubehagelige. Det var i bedste mening, men det gav dem problemer, når de blev voksne og skulle ud i livet. For cirka otte år siden begyndte vi at fokusere på tidligere at give dem de sociale færdigheder og kompetencer, der skal til”, siger hun og fortsætter:

” Inspireret af Winner skal vi gå meget mere direkte til dem for at hjælpe dem. Vi skal give dem helt konkrete redskaber, som de kan have med i rygsækken, og som de kan tage op, når det gælder.

Parate til verden

Vordingborgskolen er en fri fagskole og kostskole, hvor flere af eleverne har diagnoser som autisme,

Tag med Landsforeningen
Autisme på sommerferie på

Malta

Lørdag den 9. september til
lørdag den 16. september 2017

STED: Mellieha Holiday Centre – Malta

AKTIVITETER: Skattejagt, firkamp, vandkamp,
fodbold, biograf, sodavandsdiskotek,
velkomstmiddag

LUFTHAVNE: Vi flyver direkte til Malta
fra både Billund og København

SE MERE PÅ: www.SIKON.dk

Asperger og ADHD. Eleverne bor på skolen og er typisk mellem 16 og 22 år. ”Det er blandt andet for unge mennesker, der ikke passer ind i det ordinære uddannelsessystem”, fortæller lærer Stine Rysgaard.

”Vi har 10. klasser med dansk, matematik og engelsk samt muligheden for at supplere med enten en kunst/krea-linje eller en gamer-linje. Derudover har vi to linjer, der hedder henholdsvis ’Parat til erhvervsuddannelse’ og ’Parat til job’. Vi arbejder med det sociale og det faglige samtidig, så vi gør eleverne klar til at komme i gang med et voksenliv – enten i uddannelsesmiljøet eller på arbejdsmarkedet”, siger hun.

Hver lærer har seks kerne-elever. Læreren står for den primære kontakt til dem og mellem dem og omverdenen.

Hvordan får jeg en ven?

”En helt central del af det er at arbejde med de sociale færdigheder. Det kan helt konkret være, at de rigtig gerne vil have en ven. Så taler vi om, hvilke strategier der skal til. Hvilken adfærd er den bedste? Hvad er den forventede og ikke-forventede adfærd? Hvem er jeg, hvem er den anden – og hvad er et fællesskab?”, fortæller Stine Rysgaard.

På skolen har man netop kastet sig over Winners teorier og praksis. ”Vi er meget inspireret af tænkning om, hvordan vi kan vende tingene, så de sociale relationer bliver nemmere. Eleverne er tit meget låste i deres tankegange og deres handlinger. En af vores opgaver er at få dem ud af de låste situationer ved at udfordre dem på forskellige måder”, siger Stine Rysgaard.

Nøglen er at se tilbage på tidligere situationer, hvor en reaktion eksempelvis har været uhensigtsmæssig. Situationen analyseres og diskuteres – og her er det vigtigt, at der bliver sat så mange ord på som overhovedet muligt, så det bliver muligt for eleven at se situationen fra så mange sider som muligt. Hvad skete der? Hvor stort et problem var det? Hvad var reaktionen? Hvad kan man forestille sig, at den anden part har tænkt – eller hvordan har den anden part opfattet situationen? Udover at give nogle retningslinjer for håndteringen af fremtidige situationer, så giver den sociale træning og den sociale tænkning også en stigende selvindsigt hos eleverne.

Midtfyns Gymnasium

Midtfyns Gymnasium tilbyder unge med autisme/Aspergers syndrom et særligt tilrettelagt forløb, som fører til studentereksamen. Det overordnede mål med forløbet er, at eleverne består en normal studentereksamen efter tre år. Eleverne går i en særlig klasse med kun 10-12 elever, som undervises med hensyntagen til denne elevgruppes særlige styrker og svagheder. Læreplaner og eksamen følger de almindelige bekendtgørelser. Det er udelukkende undervisningens tilrettelæggelse og de fysiske rammer for klassen, som er specielt tilpasset netop denne gruppe. Undervisningen forestås af gymnasielærere, der har gennemgået en særlig efteruddannelse i at tilrettelægge undervisning for netop denne målgruppe. Ved siden af undervisningen indgår i projektet en mentorordning, hvor hver elev får tilknyttet en kontaktperson, som hjælper med til, at den enkelte elev får den særlige støtte, som vedkommende har brug for.

Vordingborgskolen

Vordingborgskolen er en kostskole og en såkaldt fri fagskole. Skolen er medlem af ’Skolesammenslutningen Ligeværd’ og projektet ’Plads til alle’, som gennemføres i Københavns Kommune. Flere af skolens elever har diagnoser som autisme, Asperger og ADHD, og specialundervisning er en del af skolens pædagogiske praksis. Eleverne undervises i hold på 10-12 elever med to-tre lærere. Pædagogerne støtter eleverne i sociale relationer og praktiske forhold. En stor del af lærerne har taget en del af PD-uddannelsen på Center for Autisme i København.

Skal skolerne arbejde med en social læreplan?

De faglige krav er øget voldsomt i de nye Fælles Mål, og der er ofte ikke tid til at arbejde med elevernes sociale kompetencer. Men faglig og social læring er hinandens forudsætninger, og erfaringer fra bl.a. Frejaskolen viser, at to timers ugentlig undervisning i ”socialfag” gør en meget stor forskel for elever med autisme.

Af Lone Beyer, Fhv. leder af Frejaskolen.

Da folkeskolereformen blev vedtaget i 2013, og arbejdet med nye Fælles Mål blev iværksat, blev det overvejet, om ikke også bekendtgørelsen om arbejdet med de personlige og alsidige kompetencer burde revideres. Men det ønskede man ikke.

Hovedbudskabet i folkeskolereformen var et øget fokus på faglig læring, at børnene skulle blive så dygtige, de kan, at andelen af elever med svage faglige resultater skulle reduceres, og at minimum 95 % af en årgang skulle gennemføre en ungdomsuddannelse.

Folkeskolereformen kom oven i kommunernes arbejde med at forsøge at leve op til regeringens målsætning om, at mindst 96 % af folkeskolens elever skulle inkluderes i folkeskolens almene undervisning.

Der har været bred enighed om visionen om inklusion. Det er vigtigt, at alle børn gives mulighed for faglig, social og personlig udvikling og trivsel som en del af et inkluderende fællesskab.

Udfordringerne har dog været store, idet forskellige kommuner har håndteret implementeringen af visionen yderst forskelligt.

Mange problemer ved inklusionsarbejdet

Nogle kommuner nedlagde al specialundervisning, overførte penge til de almene skoler og forventede, at skolerne umiddelbart løste opgaven.

Andre kommuner arbejdede lidt mere varsomt, og endelig var der kommuner, som meldte ud, at hvis inklusion reelt skulle blive en succes, måtte man først investere i viden og faciliteter.

Mange elever – især de elever, som har sociale, kommunikative og/eller opmærksomhedsmæssige udfordringer – har været i klemme og har ikke oplevet den ønskede trivsel i deres skolegang.

Mange lærere oplevede, at de ikke magtede inklusionsopgaven. De efterspurgte mere viden om særlige elevers særlige udfordringer.

I 2015 nedsatte daværende undervisningsminister Ellen Thrane Nørby derfor en arbejdsgruppe, der skulle gennemføre et eftersyn af kommunernes arbejde med inklusion, kaldet "Inklusionseftersynet".

En af de centrale konklusioner fra Inklusionseftersynets styregruppe i foråret 2016 var, at der manglede en grundigere begrebsafklaring (hvad forstås og menes med inklusion/inkluderende læringsfællesskaber – fra fokus på enkeltindivid til fokus på fællesskabet).

Desuden stillede rapporten en række spørgsmål:

- Hvordan imødekommer folkeskolen arbejdet med børnenes forskellighed, så børn med særlige behov reelt får den nødvendige hjælp?
- Hvordan bringes specialkompetencer bedre og mere systematisk i spil i forhold til de almene skoler?
- Hvordan bringes lærere og pædagoger bedre i stand til at arbejde med elevernes sociale og personlige kompetencer?
- Hvordan skabes sammenhæng og synlighed i forhold til beslutninger/visioner, økonomi og investering i viden, herunder "tegn på inklusion"?

Det blev gennem Inklusionstilsynets arbejde tydeligt, at man er nødt til at arbejde systematisk med elevernes og klassernes sociale og personlige kompetencer, hvis inklusionen og folkeskolereformen skal kunne lykkes.

De nye Fælles Mål forudsætter sociale kompetencer

De nye Fælles Mål er formuleret konkret i forhold til den faglige viden og de færdigheder, som børnene forventes at opnå på forskellige klassetrin. Men når man læser ind i målene, fremgår det kun indirekte, hvad det kræver af barnets sociale og kommunikative udvikling.

Fælles Mål forudsætter, at barnet kan:

- Demonstrere kendskab til forskellige perspektiver
- Aflæse intentioner, motiver, holdninger og planer
- Redegøre for forskellige synspunkter
- Anvende kontekstrelevante ord og begreber (lytte, læse, skrive)
- Kritisk tænkning, problemløsning, samarbejdsevne

Da de faglige krav samtidig er øget voldsomt, har lærerne oplevet, at der slet ikke længere er tid til at

arbejde med de færdigheder og kompetencer, som er de "blødere", bagvedliggende forudsætninger. Dermed kommer de elever, som er særligt udfordrede i forhold til sociale og kommunikative problemfelter, alvorligt i klemme.

Hvor er udfordringen – hvad skal der til?

Det er vigtigt at forstå, at faglig og social læring er hinandens forudsætninger.

Børn udvikler sig op igennem barndommen i samspil med omgivelserne; de spejler dét, de ser, de efterligner, de øver sig, de lærer at lege gennem forhandling og afstemning – og gradvist får de tilegnet sig alle de både åbne og skjulte færdigheder og regler for, hvordan vi begår os, så de kan indgå som ligeværdige medlemmer af de forskellige fællesskaber og læringsrum.

Nogle børn har en god fornemmelse for "at læse spillet", for andre er det mere udfordrende – eller måske så svært, at de trækker sig fra samvær. Nogle børn har så svært ved at udsætte behov, at vente på tur, at de kommer til at overtræde andre børns grænser.

Nogle dagtilbud arbejder systematisk på at gøre børnene klar til det, som skolen forventer, at børn kan ved overgangen til skole, mens andre dagtilbud har mere fokus på børnenes individuelle virkestrang.

Hvis alle børn skal blive så dygtige, som de kan, skal både dagtilbud og skoler have viden om – og sammenhængende planer for – hvordan man bedst understøtter det enkelte barn og den enkelte børnegruppe, så børnene er læringsparate og har mod og lyst til at gå i skole.

Forudsætningen for succesfuld inklusion er, at man kan begå sig socialt, kan samarbejde, planlægge og udføre de opgaver man bliver stillet – at man trives og udvikler sig fagligt og socialt.

Det er ikke så tit, vi stopper op og gør os tanker om, hvordan vi bliver til de sociale individer, vi er. De fleste voksne tager det for givet, at sociale informationer opnås indirekte, at det er en intuitiv sans, vi alle har. I det daglige samvær med børn i dagtilbud og skole understøtter vi den sociale information (f.eks. ved visualiseret og struktureret undervisning), men vi er ikke bevidste om, hvordan man underviser mere konkret i at opnå de fornødne sociale færdigheder.

Som voksne beder vi ofte børn om at være opmærksomme, have respekt, samarbejde med kammeraterne og deltage i gruppesammenhænge. Vi anvender en masse socialt-ladete begreber i forhold til omgivelserne, og hvordan man indgår i samspillet med andre. Vi forventer, at børn ved, hvad vi mener, og kan svare i overensstemmelse hermed.

Men det at fokusere opmærksomhed, at samarbejde, vise respekt m.m. er komplekse sociale begreber, som er sammensat af mange forskellige funktioner. Så for at give alle børn de bedste udviklingsbetingelser bliver det helt centralt at sætte fokus på, hvad der skal til i arbejdet med "en social læreplan".

En social læreplan skal understøtte

- at man forstår sig selv i forhold til andre og den situation, man befinder sig i (opmærksomhed på sig selv og social opmærksomhed)
- at man er i stand til at udøve selvkontrol
- at andre forstår, hvem man er, og hvad man har brug for
- at man forstår reglerne for samspillet og kan agere i det
- at man oplever sig som en del af gruppen, har venskaber og udviklingsmuligheder
- at man kan samarbejde omkring problemløsning

Socialfag som fag på ugeplanen

Siden 2002 har Frejaskolen, der er en specialskole for børn med autisme i Københavns Kommune, haft socialfag på skemaet to timer ugentligt på alle klassetrin.

Vi udviklede i fællesskab en læseplan for faget "socialfag" i erkendelse af, at netop Frejaskolens elever var særligt udfordrede i forhold til at forstå de underforståede sociale spilleregler, kunne se tingene fra andres perspektiv, kunne finde løsninger i samarbejde med andre, kunne slippe én bestemt mening om tingenes sammenhæng til fordel for andre.

Skolebestyrelsen bakkede op om prioriteringen, og lige siden har faget således været en del af elevernes hverdag.

I takt med vore indhøstede erfaringer og i takt med hele udviklingen på autismeområdet har fokus og indhold også udviklet sig.

Hvor man i starten havde afsat i autisme som et livs-langt handicap, som eleverne skulle lære at leve bedst muligt med, viste det sig, at en del elever – især i de sidste af deres skoleår – udviklede en så stor grad af perspektivtagning, fleksibilitet og samarbejdsevne, at de blev i stand til at begå sig på mere ordinære efterskoler og ungdomsuddannelser.

Det viste sig også, at jo mere systematisk socialfagsundervisningen blev grebet an fra skolestart, og jo mere den blev integreret i de almindelige skolefag, jo større effekt.

Lært meget af forskellige forskere

Op igennem årene har vi lært meget af nationale og internationale forskeres erfaringer med systematisk "socialfagsundervisning". Carol Gray introducerede i 1995 begrebet "Sociale historier", som fik stor betydning i arbejdet med forskellige menneskers forskellige perspektiver. Peter Vermeulen inspirerede os til at forstå, hvem man selv er, og hvordan man herudfra kan agere. Mange har arbejdet med at gøre de neurokognitive processer konkrete, f.eks. Helle Overballe Mogensen, som med sin bog "Med hjernen i skole" giver mange gode ideer.

Mario de Pietro udgav bogen "Sindets magt", som har inspireret mig til mange strukturerede samtaler med enkelt elever. For et par uger siden kom en tidligere elev, som nu er 28 år og uddannet socialrådgiver, således og gav mig en bakke flødebolle. Da jeg lidt desorienteret spurgte til gaven, sagde han: "Kan du ikke huske det?"

Da jeg gik i 7. klasse (og var meget voldsom), spurgte du ved en af vore faste samtaler, hvad jeg ville gøre, hvis jeg gik med en bakke flødebolle i en park, satte mig på en bænk, lagde bakken ved siden af mig, og en mand kom og satte sig på flødebollerne.

Du spurgte: 'hvad tænker du?', og jeg svarede rasende: 'store idiot'. Så fortæller du, at manden er blind, og spurgte: 'hvad tænker du så?' Dette ændrede ALT. Pludselig forstod jeg, at andres perspektiver er vigtige. Fra da af vidste jeg, at det var mig selv, der skulle gøre en indsats. Det er derfor, du i dag får flødebolle som en noget forsinket tak."

Et eksempel som dette har i den grad vist vej i forståelsen af autisme som ikke bare en udviklingspro-

blematik, men også som en problematik, man kan udvikle sig ud af.

Selv de børn, som kan have det allersværest i indskoling og på mellemtrin, udvikler sig ofte i så store ryk sidst i skoleforløbet, at det er umuligt at forudsige noget om, hvem der i sidste ende kommer til at klare sig bedst. Det vigtigste er, at vi som de professionelle rundt om barnet tager opgaven med at forstå det sociale samspil alvorligt og systematisk underviser og anviser.

Robusthedsprogrammet og Social Tænkning

Robusthedsprogrammet, som Komiteen for sundhedsoplysning og Poul Bak har stået for, har vi igen de sidste par år forsøgt at arbejde systematisk med. Dét at gøre de svære ting simple, at tale om alarmhjerne og tænkehjerne, grå og grønne tanker og opmærksomheden visualiseret som et spotlys har givet os et vældigt godt fællessprog, som er blevet videreudviklet af skolens dygtige ansatte, bl.a. med begrebet "vi sætter spor (på hinanden)". Sporene kan være rare eller mindre rare, og hvordan kan man øve sig i, at de spor, man sætter, opleves positivt af ens kammerater?

Men den for os største inspiration har vi fået fra Michelle Garcia Winner, som tre gange i forbindelse med sine konferencer i Danmark har haft mulighed for at tilbringe en hel dag med Frejaskolens personale. Således blev begrebet Social Tænkning – dét at lære at tænke socialt som forudsætning for mere naturligt at kunne begå sig i det sociale samspil – det, der mere end noget andet har boostet arbejdet med udviklingen af den sociale læreplan.

Michelle Garcia Winner har ikke som sådan sit udgangspunkt i mennesker med autisme, men har en kæmpe erfaring med mennesker, der er udfordrede i forhold til det sociale og kommunikative.

Sammenhæng mellem Fælles Mål og sociale læringsmål

På Frejaskolen er årets udviklingsprojekt en sammenkobling af Social Tænkning og Robusthed. Vi har sat os for at skabe den nødvendige sammenhæng mellem skolens faglige Fælles Mål/læringsmål og de sociale læringsmål. I de sidste skoleår har vi arbejdet fokuseret på at blive dygtige til at opstille faglige læringsmål. Vi konstaterede, at forudsætningen for at

kunne arbejde med de faglige mål er, at børnene er "undervisningsparate". De skal kunne forstå, hvad det vil sige at være klar til undervisning ("tjek ind"), at man kan hjælpe hinanden med at blive klar, at man kan hjælpe hinanden med at huske, hvad man lærte sidst, at man kan være opmærksom etc.

Alle skolens klasser indgår i årets projekt, hvor der dels er holdt oplæg for hele medarbejdergruppen, dels er 1-2 lærere/pædagoger fra hver klasse på kursus/workshop 6 gange hen over skoleåret. Ind imellem de enkelte workshops arbejdes der i hver enkelt klasse med de områder, man fra skoleårets start har besluttet at prioritere. Således arbejder nogle klasser helt systematisk med at afprøve Michelle Winners undervisningsmateriale, som vi har oversat en del af, andre underviser i elementer af Social Tænkning, nogle bruger Social Tænkning som problemløsningsstrategier, når særlige udfordringer fylder i en klasse eller hos en elev, mens andre igen primært har valgt at arbejde med elementer fra Robusthedsprogrammet.

Winners materiale er udviklet på en måde, så enhver klasse – også på almindelige skoler – vil kunne tage afsæt i det, hvilket jeg vurderer er den allerstørste gevinst.

Hvis Undervisningsministeriet og kommunerne for alvor ønsker at understøtte de særligt sårbare elevers faglige og sociale trivsel, så skal der programmer og undervisningsmateriale til, som helt systematisk arbejder med alle grundtrinnene for social læring og trivsel. Det er derfor mit håb, at man vil gøre alvor af at tage fat på en nytænkning af bekendtgørelsen om "de personligt alsidige kompetencer". Inspiration og materiale ligger klar.

byder på hele
9 keynotes
og 71 andre
gode oplæg
-meget, meget
mere af det hele!

SIKON 2017

STEVE SILBERMAN:

"Autismens historie fortæller os, hvorfor vi skal til at tænke meget mere nuanceret og meget smartere, om folk, der tænker anderledes".

ROBYN STEWARD:

"Autistiske voksne har brug for redskaber til at kunne evaluere sig selv, og så har de brug for professionelle støtter, der kan snakke om de ting, der er svære og pinlige".

RICHARD MILLS:

"Skiftet fra et medicinsk til et socialt diversitets perspektiv på autisme har store samfundsmæssige og etiske konsekvenser, som vi skal forstå og forholde os til".

ISABELLE HENAÚLT:

"Den komplekse verden af sex og passende seksuel opførsel, er ofte en ekstrem udfordring, hvor man let, pludseligt, befinder sig i sårbare og måske farlige situationer".

ANDREW MCDONNELL:

“Det har meget større effekt at uddanne personalet til at forstå autistisk adfærd, end det har at adfærdstræne autistiske mennesker, så derfor er det det, vi gør!”

JOHN SUCKLING:

“Vi er kommet så langt med neuroimaging, at vi kan stille mere præcise diagnoser. Vi vil også kunne tjekke, om vores interventioner har effekt, lang tid før vi normalt ser resultatet”.

CHRISTIAN FERRER:

“Vi skal have punkteret nogle af de mest problematiske myter om autisme, så vi kan se på, hvad autisme i virkeligheden er”.

LIS PELLICANO:

“Når vi opbygger deltagelsesrammer, som autistiske mennesker kan navigere i, får vi dem til at føle ejerskab for beslutninger. De føler sig hørt, og det kan ses på effekten”.

RASMUS WILLIG:

“Når man afvæbner kritik, producerer man et markant dårligt psykisk arbejdsmiljø, hvor man skal kunne holde til det hele og være robust, samtidig mister man reel medbestemmelse og bliver medgørlig”.

SIKON konferencen afholdes den 24. og 25. april på Radisson Blu H.C. Andersens Hotel midt i Odense.

TILMELD DIG SIKON KONFERENCEN PÅ www.SIKON.dk

og vælg mellem mere end 80 forskellige oplæg - der alle sammen handler om autisme.

Læs mere om SIKON konferencen på: **www.SIKON.dk**

Et helt arbejdsliv med autisme på skoleskemaet

I næsten 40 år har Lone Beyer arbejdet med børn og unge med særlige behov. Nu er hun stoppet som leder af Frejaskolen i København og ser tilbage på de enorme forandringer på området. I 1979 blev de første 6 specialpladser oprettet i Københavns kommune, og først i 1995 begynder man at bruge begrebet autisme. Siden er det gået stærkt.

Af Bjarke Larsen.

Nogle gange er det tilfældigheder, der afgør, hvad man ender med at beskæftige sig med et helt arbejdsliv. Sådan var det for Lone Beyer, da hun i 1978 som nyuddannet lærer søgte stilling i Københavns kommune:

”Dengang skulle man henvende sig til forvaltningen hver mandag eller torsdag og medbringe et fortrykt ansøgningsskema, man havde udfyldt. Der sad så fire vicedirektører, og man blev så kaldt ind til samtale hos en af dem, der noterede ned. Et par dage efter blev jeg ringet op: ’Jeg kan se, du har gode karakterer i psykologi og pædagogik,’ sagde han. ’Jeg vil gerne have, du tager ud på et sted, hvor der skal starte et nyt dagbehandlingstilbud. Du skal være den ene af to lærere. Tag ud og tal med den pædagogiske leder om det’. Jeg havde aldrig forestillet mig, jeg skulle noget med specialundervisning, men så begyndte jeg på Solbakken i Valby.”

”Der var jeg så ansat i syv år og fik virkelig min ilddåb, for det var virkelig ’learning by doing’. Hvis man bare troede, man kunne sidde og snakke med børnene om, hvad man skulle, så var der kontant afregning,” som Lone Beyer siger.

Kontakthæmmede og grænsepsykotiske

”Jeg blev totalt fanget af at arbejde med området,” siger hun, og når man spørger om hvorfor, tøver hun ikke:

”Jeg har altid haft en interesse for folk, der havde nogle udfordringer. Man kan jo se, når det, man gør, lykkes. At se nogle børn, der har det ganske forfærdeligt, komme videre i livet – det synes jeg var så stort. Og så kombineret med min interesse for psykologi.” Arbejdet på Solbakken var dog ret ensomt, fordi der kun var to lærere, så Lone Beyer søgte efter nogle år over på Engskolen på Vesterbro, hvor der foregik en masse udviklingsarbejde. Hun læste psykologi på Lærerhøjskolen ved siden af og blev i 1992 cand. pæd. psych. (en nu afskaffet uddannelse i pædagogisk psykologi, der er sidestillet med uddannelsen som psykolog).

Hun blev ansat ved PPR i København og kom efter nogle år som psykolog til Hyltebjerg Skole i Vanløse, der havde en afdeling ved navn KH-afdelingen. KH for kontakthæmmede – det var en af datidens betegnelse for børn og unge med autisme, der også blev kaldt grænsepsykotiske.

”KH-afdelingen var blevet oprettet i 1979 og var Københavns første tilbud til børn og unge med autisme. Så man kan sige, at det var der, det hele startede,” som Lone Beyer siger.

Kunne være indlagt i mange måneder

Behandlingsmetoderne den gang var helt anderledes, fortæller Lone Beyer:

”De børnepsykiatriske afdelinger – i hvert fald på Bispebjerg hospital, som København hørte til – langtidsindlagde børn. De kunne være indlagt i årevis. Det var en helt anden verden, end vi kender i dag. Nogle af de mest psykotiske børn boede der nærmest. Et, to år kunne de være indlagt.”

”Da KH-afdelingen blev oprettet, var der 6 elever i hele Københavns kommune. Jeg kommer til i 95, hvor afdelingen flyttes ud til Hyltebjerg Skole og udvides til 14 elever, og det er på dette tidspunkt, man begynder at kalde det autisme.”

Asperger-diagnosen flyttede grænser

I 80'erne sker der en meget stor udvikling i udlandet, hvor man introducerer begreber som 'theory of mind', 'central coherence', de eksekutive funktioner og så videre. Det ”drypper så ind” i Danmark. I Århus og andre steder sker det tidligere, men i København er man mere tilbageholdende, især på Bispebjerg Hospital. Det er først hen i 90'erne, hvor Ole Sylvester Jørgensen bliver adm. overlæge på Bispebjerg, at der for alvor begynder at ske noget nyt.

I 1994 kom WHO's diagnoseliste ICD-10 til Danmark, hvor Aspergers syndrom er med – ”og så skifter det hele fuldkomment,” som Lone Beyer siger og forklarer:

” Så bevæger vi os fra at se autisme som et sjældent handicap til, at det nu rækker langt ind i normalområdet.

Den nye diagnose betød også, at man fra nærmest fra den ene dag til den næste skulle fordoble antallet af pladser. Samtidig sprang Lone Beyer ud i at være afdelingsleder på Hyltebjerg Skole efter at have været konstitueret et år. Behovet for pladser blev ved med at stige, og der blev oprettet nye specialafdelinger på

den ene skole efter den anden. Det var selvfølgelig uholdbart i det lange løb, og i 2005 rykkede man så ind som samlet skole på Frejaskolen i Valby, hvor der fra starten var omkring 100 elever.

Fra diagnose til de konkrete udfordringer

I 00'erne var det i høj grad den sundhedsfaglige tilgang, der definerede synet på behandlingen af børn og unge med autisme, forklarer Lone Beyer:

”Man sagde, at hvis de har en diagnose, skal de have denne type tilbud. I midten af 90'erne fik alle med Asperger nærmest automatisk anvist en specialskoleplads. Nu siger vi, at selv om der er en biologisk side, der giver en sundhedsfaglig vinkel, er der også den psykologiske, hvor vi kigger på et udviklingsperspektiv, og så er der den sociale, hvor vi kigger på relationer, netværk og så videre.”

”Diagnosen kan ofte være nødvendig for at få hjælp. Sådan har det desværre udviklet sig, men vi, der befinder os i en skoleverden, er jo optaget af udviklingsperspektivet. Vi siger ikke så meget 'hvad fejler du' men i stedet 'hvilke udfordringer har du', 'hvad er det, barnet slås med'. Man kan godt møde et barn med Asperger, der har en IQ på 120, men hvor autismen samtidig er så udtalt, at vedkommende ikke særlig godt er i stand til at bringe sine mange ressourcer i spil. En anden har det helt anderledes. Der er jo hundredvis af autismer, om jeg så må sige, så det er helt afgørende at se på den enkelte.”

”Vi ville fra starten sætte barren højt på området og lavede et helhedstilbud, hvor lærere og pædagoger udgør et selvstyrende team omkring en børnegruppe; planlægger i fællesskab og kommunikerer og samarbejder med forældrene. Sådan har vi faktisk kørt siden 1999.”

Det har krævet tilvænnning fra alle faggrupper, men Lone Beyer er i dag stolt over at kunne se tilbage på, at det lykkedes, og at Frejaskolen har ”kunnet fungere uden de store lærer-pædagog-konflikter, men forstået, at udnytte hinandens fagligheder.”

En del af folkeskolen – eller anderledes?

”Vi har haft en ambition om at være flagskib på autis-meområdet, og her har det for mig været super vigtigt ikke at hænge fast i den gamle specialskoletænkning, hvor man sagde, at det er så særligt at være på

en specialskole, og vi ligger så langt fra almindelig folkeskole-lovgivning og -tænkning, at vi kører vores eget, kompenserende spor. Det har hele tiden været min – og vores – holdning, at vi er en folkeskole, og vi bliver nødt til at pejle efter de samme mål som folkeskolen. Derfor har vi hele tiden haft et mål om at forsøge at føre børnene op til afgangsprøve i 9. klasse. Der er nogle, for hvem det ikke er realistisk, men vi skal have det som pejlemærke.”

”Det tror jeg er den største respekt, man kan give børnene. Også selv om man måske kun går op til – og består – 2 af de 11 afgangsprøver. Frem for formyndersk at sige, at ’det skal du ikke. Det kan du ikke.’”

De unge kan rykke helt fantastisk

”Det har været helt fantastisk at se, hvad det betyder, at man har nogle ambitioner, og at alle arbejder hen imod det mål. De faglige mål er én ting, men hvis man ikke arbejder med de sociale og kommunikative udfordringer, børnene har, bliver man ikke livsduelig. Allerede omkring 2003 bakkede skolebestyrelsen op om at indføre faget ”socialfag” to timer om ugen på alle klassetrin.”

”Dengang, tog vi meget udgangspunkt i det synspunkt, at der er tale om et livslangt handicap: ’Du skal lære at forstå dig selv som et menneske med autisme, og vi skal hjælpe med at kompensere for dine vanskeligheder’. Men det syn har ændret sig i takt med, at hele autismeområdet meget mere blev set som en udviklingsforstyrrelse, hvor vi kunne se, hvordan nogle børn udviklede sig til at fungere bedre og bedre, blive i stand til tage en afgangsprøve og gå ud i nogle ordinære uddannelser og faktisk udvikle sig ud af det, der var deres problematik.”

”Vi har oplevet så mange eksempler på vældig, vældig voldsomme børn, hvor det ændrer hele deres verden, at de i den sidste del af deres skolegang får et nyt perspektiv, bliver i stand til at se og forstå ’dig og mig’, og at vi kan have forskellige perspektiver og tanker. Hvis ikke vi i skolen arbejder systematisk med det, samtidig med at deres hjerner stille og roligt modnes, så gør vi børnene mere handicappede, end de behøver at være.”

”Det har været så afsindig vigtigt at pejle mod det almene, hjælpe dem med det, vi kunne se var deres grundudfordringer, og hele tiden have troen på, at

det nok skal gå. At der er en nøgle til at finde ind til dem. Det handler om at møde dem der, hvor de er, og at vi rammer det, der kaldes deres nærmeste udviklingszone.”

” Når jeg stod og holdt tale til hver enkelt ved afslutningen og gav dem deres eksamensbeviser, har det været utroligt at opleve den udvikling, de unge har gennemgået.

Inklusion kan være dyrere

Lone Beyer er tilhænger af tanken om at inkludere flere i folkeskolen, men hun advarer:

”Hele inklusionsvisionen er grundlæggende rigtig og vigtig, men det er lige så vigtigt at sikre, at der er det rigtige vidensniveau og de nødvendige ressourcer, så børnene udvikles og trives som en del af et inkluderende læringsmiljø. Det er faktisk billigere at sætte et barn i en specialskole, selv om det koster 250.000 kr., end det er at fuldtidsdække et barn med en tolærerordning i en folkeskole. Men hvis vi vil visionen, må vi jo sikre, at såvel viden som ressourcer er til stede omkring børnene.”

”Man har grebet opgaven an meget, meget forskelligt fra kommune til kommune,” konstaterer Lone Beyer diplomatisk. Og der er ingen steder, hvor man er kommet i mål endnu. Hun oplever, at man for at kunne dække barnet ind flest mulige timere f.eks. ansætter en student eller studerende.

”Så står du der med den lavest uddannede til den sværeste opgave,” som hun siger, og fortsætter:

”Man er nødt til at sørge for, at de lærere, der skal undervise de inkluderede børn, har den fornødne viden. Der har været en diagnosebørnsforskrækkelse i forbindelse med inklusionen. ”Hjælp, jeg har tre børn med diagnoser i min klasse’, kan man høre nogen sige. ’Ja. Nå. Og?’ tænker vi andre. Det er vigtigt i stedet at kunne sige ’jeg har nogle børn med udfordringer. Hvem kan hjælpe mig?’”

Her har Frejaskolen været kompetencecenter siden 2003 med den opgave at rådgive og vejlede, når lærere og pædagoger har haft brug for sparring, ligesom skolen har været såkaldt VISO-leverandør (VISO er

Nyt job som konsulent

Efter at være stoppet som leder af Frejaskolen er Lone Beyer fortsat i en stilling på 20 timer om ugen som konsulent i Københavns kommunes Børne- og Ungdomsforvaltning i Valby/Vesterbro/Kgs. Enghave. Her skal hun arbejde med at opkvalificere og systematisere arbejdet med børn, der eventuelt skal i dagsbehandling, herunder sikre det bedst mulige samarbejde mellem socialforvaltningen og B&U-forvaltningen.

Samtidig skal Lone Beyer se på, hvad der kan gøres for at sætte tidligere ind over for børn, der mistrives i skole eller institution. Der er så mange lette forklaringer, siger hun, men det er ikke noget, der starter i skolen, men som måske får sit udtryk i skolen, men som er begyndt langt tidligere. Arbejde, for mere forebyggende arbejde og sikre 'gode overgange' fra f.eks. børnehave til skole.

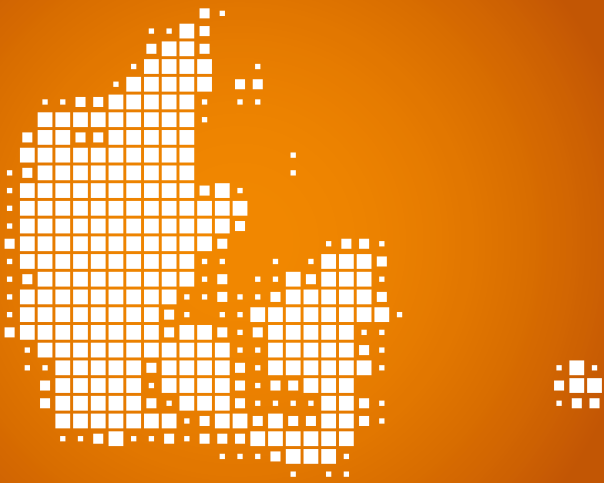
en særlig vidensenhed, der blev oprettet i forbindelse med nedlæggelsen af amterne for at sikre den nødvendige viden over hele landet.

Der er således stadig opgaver nok at tage fat på, ny viden, der skal udbredes, og holdninger, der skal bearbejdes i takt med den nye viden. Nu er Lone Beyer stoppet som leder af Frejaskolen, men hun er, som det fremgår af en boks et andet sted i artiklen, ikke færdig med at beskæftige sig med området. Langt fra.

Blå bog: Lone Beyer

Lone Beyer er oprindeligt uddannet lærer og blev senere cand. pæd. psych. Hun har arbejdet som lærer, som psykolog hos PPR, som afdelingsleder og senere som øverste leder af Frejaskolen med 110 elever med autismspektrumforstyrrelser. Skolen har samtidig fungeret som kompetencecenter for Københavns kommune på området, ligesom hun har været konsulent for VISO.

Lone Beyer er næstformand i Børnerådet, og er i dag ansat på deltid som konsulent i Københavns kommune.

KREDS BORNHOLM

Formand:
Åsa Berg ..... Tlf. 51 49 98 21
E-mail: asfkredsbornholm@gmail.com

KREDS FYN

Formand:
Else Worm Jørgensen ..... Tlf. 29 88 87 98
E-mail: elseworm@gmail.com

AUTISMUFEELAGIÐ/KREDS FÆRØERNE

Formand: Heidi Aagaard ..... Tlf. +298 509031
E-mail: formadurin@autisma.fo

KREDS KØBENHAVN/FREDERIKSBERG

Formand:
Tine Heerup ..... Tlf. 33 55 83 73
E-mail: tine.heerup@gmail.com

KREDS LIMFJORD

Formand:
Maj-Britt Sørensen ..... Tlf. 30 33 94 53
E-mail: formand@kredslimfjord.dk

KREDS MIDTVEST

Formand:
Søren Dalgaard ..... Tlf. 53 11 31 45
E-mail: sbd54@youmail.dk

KREDS NORDJYLLAND

Formand:
Jørn Poulsen ..... Tlf. 98 15 32 42
Kontakt telefon: ..... Tlf. 30 25 92 10
E-mail: jp@autismenord.dk

KREDS NORDSJÆLLAND

Formand:
Allan Jensen ..... Tlf. 29 21 97 20
E-mail: allanjensen51@hotmail.com

KREDS ROSKILDE

Formand:

Kredsene

AKTIVITETER

FYN

Mandag den 6. marts afholder vi generalforsamling på Enghaveskolen.

Øvrige forårsprogram kan findes på vores hjemmeside, www.autismefyn.dk og vi anbefaler, at man tilmelder sig vores nyhedsbrev samme sted.

Husk også, at vi udlejer et dejligt sommerhus på Langeland. Der ligger billeder, prislister mm på hjemmesiden.

Hilsen bestyrelsen Kreds Fyn.

MIDTVEST

Generalforsamling

**Den ordinære generalforsamling afholdes:
Onsdag den 15. marts 2017 kl. 19.30 til 21.30.**

Dagsorden efter vedtægterne.

VESTSJÆLLAND

Afholdelse af generalforsamling

Torsdag den 9. marts 2017.

Tid, sted og program vil blive meddelt på kredsens hjemmeside samt facebook gruppe.

STORKØBENHAVN NORD

'Klar til start' v/Jens Romundstad samt generalforsamling.

Spændende oplæg og generalforsamling

Onsdag den 8. marts 2016, kl. 18.00. Herlev Medborgerhus, Herlevgårdsvej 18, 2730 Herlev

Kredsenes

AKTIVITETER

Fakta/COOP har i samarbejde med Landsforeningen Autisme og Unges Uddannelsescenter etableret projekt 'Klar til start'. Gennem træningsforløb i en butik afdækkes den unges ressourcer, og gennemføres træningsforløbet, garanterer Fakta ansættelse det antal timer, den enkelte kan magte. Vi har været så heldige, at salgsdirektør i Fakta, Jens Romundstad, vil komme og fortælle meget mere om projektet. Kredsen er vært for en mindre forplejning i forbindelse med oplægget, og derfor kræves tilmelding. **Billet:** er gratis og kan bestilles via www.autismeforening.dk, Find din kreds, Kreds Storkøbenhavn Nord. Bestilling skal ske senest 1. marts 2017 kl. 10. Efter sidste frist er det IKKE muligt at bestille billet. Efter oplægget afholdes kl. 20 generalforsamling med dagsorden jf. vedtægterne. Forslag til vedtagelse på generalforsamlingen samt opstilling af kandidater skal fremsendes til bestyrelsen senest 22. februar 2017 på mail@autisme-storkbh.dk. Det kræver ikke tilmelding, såfremt man kun ønsker at deltage i generalforsamlingen.

SØNDERJYLLAND

Ordinære generalforsamling

Onsdag den 1. marts 2017.

Dagsorden ifølge vedtægter. Dagsordenen offentliggøres på Kredsens hjemmeside, i den lukkede facebook gruppe samt rundsendes via mail til de medlemmer, der har tilmeldt sig til at modtage post via mail. Ønsker man dagsorden tilsendt via almindelig brev, kontakt da formand Kirsten Krohn Normann på 20 82 42 52.

Netværksgruppe for forældre

Erfaringer viser, at mange forældre til børn med ASF oplever at være alene med deres problemer. Mange savner eller har mistet deres netværk. Kom til netværksdag i Landsforeningen Autisme, hvis du gerne vil udvide dit netværk og give og modtage sparring fra andre, der er i en situation,

der ligner din. Læs mere på vores hjemmeside. **Hvornår:** Lørdag den 25. marts 2017 kl. 13.00. **Hvor:** Herlev Medborgerhus, Herlevgårdsvej 18-20, 2730 Herlev **Pris:** Gratis, men deltagelse kræver tilmelding. **Tilmelding:** Via vores hjemmeside – [www.autismeforening.dk/Find din kreds](http://www.autismeforening.dk/Find-din-kreds) - Kreds Storkøbenhavn Nord. **Spørgsmål:** Skriv til mail@autisme-storkbh.dk

LIMFJORD

Indkaldelse til Generalforsamling og spændende oplæg fra socialrådgiver Ulla Kjær, Landsforeningen Autisme, og skoleinspektør Jens Thøgersen fra specialskole Erslev.

Generalforsamling i Landsforeningen Autisme – Kreds Limfjord

Onsdag den 1. marts 2017, kl. 19.00–21.00
Erslev Skole, Bårupvej 15, 7950 Erslev

Dagsorden ifølge vedtægterne. Indkomne forslag skal være bestyrelsen i hænde senest mandag den 22. februar 2016.

Program: Kl. 19.00-19.20 Skoleinspektør Jens Thøgersen vil fortælle om Erslev Skole, som er en folkeskole målrettet elever med diagnose indenfor autisme spektrum forstyrrelser og STU (særlig tilrettelagt ungdomsuddannelse) målrettet unge med særlige behov. Kl. 19.30-20.15 Generalforsamling Kl. 20.15-21.00 Socialrådgiver Ulla Kjær, Landsforeningen Autisme, fortæller om lovgivningen, sociale støttemuligheder med eksempelvis mulighed/kriterier for dækning af tabt arbejdsfortjeneste og merudgifter. Der er mulighed for at stille spørgsmål. Til generalforsamlingen vil der blive serveret kaffe og kage. Vi ser frem til nogle hyggelige timer sammen og håber, at mange vil deltage.

Kredsene

AKTIVITETER

NORDSJÆLLAND

Generalforsamling

Onsdag den 8. marts 2017, kl. 19.00–21.30.
Egedammen, Skovledet 14, 3400 Hillerød

Sæt kryds i kalenderen. Vi får besøg af vores landsformand Heidi Thamestrup, og så skal vi selvfølgelig også have dagsorden efter vedtægterne. Forslag fra medlemmer, der ønskes behandlet på den ordinære generalforsamling, skal indsendes til bestyrelsen senest 2 uger før. **Arrangementet:** er gratis, og vi byder på kaffe, te og småkager. **Tilmelding:** senest den 6. marts (af hensyn til indkøb) på mailadressen autismetilmelding@gmail.com (Opgiv gerne telefonnummer, såfremt der skulle opstå akut behov for ændring).

Piger og autisme – (gentagelse af januar-arrangementet)

Tirsdag den 21. marts 2017, kl. 19.00–21.30.
Egedammen, Skovledet 14, 3400 Hillerød

Vi byder igen velkommen til et oplæg med psykolog Ea Carøe. Interessen for arrangementet i januar var stor, så vi gentager arrangementet med samme indhold som sidst. Mange piger og kvinder med autisme er hidtil blevet overset eller måske i første omgang fejldiagnosticeret, da de har en anden profil end drenge med autisme. Oplægget vil være en blanding af en teoretisk gennemgang af emnet og en praktisk tilgang til, hvordan man kan møde pigerne og støtte dem bedst muligt, ligesom der vil være forslag til, hvilke redskaber man kan bruge. Der vil selvfølgelig også være mulighed for at stille spørgsmål. **Arrangementet:** er gratis, og vi byder på kaffe, te og småkager. **Tilmelding:** senest den 19. marts (af hensyn til indkøb) på mailadressen autismetilmelding@gmail.com (Opgiv gerne telefonnummer, såfremt der skulle opstå akut behov for ændring).

KREDS STORKØBENHAVN NORD

Formand:
Guri Spiegelhauer..... Tlf. 28 18 19 74
E-mail: guspi@xline.dk

KREDS STORSTRØM

Formand:
Sabine Hagens
E-mail: post@akzent.dk
AS-repr.:
Line Mackenhauer
E-mail: lima44@live.dk

KREDS SYDVESTJYLLAND

Kontaktperson:
John Olesen..... Tlf. 22 18 49 08
E-mail: birgitogjohnolesen@privat.dk

KREDS SØNDERJYLLAND

Formand:
E-mail: kontaktlaks@gmail.com

KREDS TREKANTEN

Formand:
Dorte Schandorph Jensen..... Tlf. 29 67 00 67
E-mail: dortesjens@mail.dk

KREDS VESTEGNEN

Formand: Jan Nielsen..... Tlf. 40 10 67 91
E-mail: vestegnen@autismeforening.dk

KREDS VESTSJÆLLAND

Formand:

KREDS ØSTJYLLAND

Formand:
Marianne Banner ..... Tlf. 50 43 83 61
E-mail: marianne_banner@yahoo.dk
AS-repr. voksne:
Jane Hellkvist..... Tlf. 30 20 38 94
AS-repr. børn:
Elsebeth Svane ..... Tlf. 86 21 06 06

Kredsenes

AKTIVITETER

Life, Animated i Café Slotsbio

Søndag den 2. april 2017, kl. 14.00–ca. 16.00.
Frederiksværksgade 11C, 3400 Hillerød

På den internationale autismedag viser vi filmen Life, Animated. Det er en rørende og prisvindende fortælling om den unge autistiske mand Owen, der opbygger kontakt med omverden gennem sin kærlighed til Disney universet. Sproget i filmen er engelsk, og filmen vises med danske undertekster. Den er tilladt for alle, men frarådes børn under 7 år. **Arrangementet:** er gratis, og vi byder på kaffe, te og kage. **Tilmelding:** senest den 29. marts (af hensyn til indkøb) på mailadressen autismetilmelding@gmail.com (Opgiv gerne telefonnummer, såfremt der skulle opstå akut behov for ændring).

ØSTJYLLAND

Husk generalforsamlingen

Tirsdag den 28. februar 2017, kl. 18.00 i Vandresalen på Psykiatrisk hospital Risskov, Skovagervej 2, indgang 30, 8240 Risskov.

Dagsorden i henhold til vedtægterne. Se den på hjemmesiden www.autisme.øj efter nytår. Kredsforeningen er vært for et lille traktement før generalforsamlingen. Vi søger nye bestyrelsesmedlemmer med børnehavebørn eller små skolebørn til indtrædelse i bestyrelsen. **Tilmelding:** senest den 21. februar på mail info@autismeøj.dk.

Grøn aften

Tirsdag den 7. marts 2017, kl. 19.00–21.30.
Psykiatrisk Auditorium, indgang 30,
Skovagervej 2, 8240 Risskov.

Grøn aften er et arrangement, der henvender sig til forældre, som har fået diagnose på deres barn indenfor det seneste års tid.

- * Introduktion til, hvad vores kreds kan tilbyde.
- * Oplæg af Felix Munch om autistisk tænkning.
- * Vi serverer kaffe/te og kage.

Tilmelding: info@autismeøj.dk senest dagen før.

Rethink Autistic Diversity

Har du autisme, er du mellem 0-100 år, bor i Østjylland, maler, tegner, laver skulpturer, fotograferer eller noget i den retning. Eller kender du en med autisme, der gør, vil vi rigtig gerne høre fra dig. I anledning af Kulturbymødet 2017 vil vi markere den Internationale Autismedag 2. april 2017 med kunststillinger i Syddjurs, Favrskov, Silkeborg, Århus og Randers. Og vi mangler udstillere. Kontakt inden den 1. marts 2017: **Favrskov:** Heidi Lading, e-mail: heidi-hadsten@hotmail.com **Syddjurs:** Hanne Schøler, e-mail: hanneschoeler@gmail.com **Silkeborg:** Henrik Jensen, e-mail: henrikenevold@yahoo.com **Århus:** Nauja Fleischer, e-mail: naujamay@yahoo.dk **Randers:** Elisabeth Sørensen, e-mail: valnodde@yahoo.dk

STORSTRØM

Indkaldelse til generalforsamling samt orienteringsmøde

Torsdag den 23. marts 2017, kl. 18.00–21.00
"Konferencen", 2. sal i hovedbygningen på Oringe, Færgegårdsvej 15, 4760 Vordingborg.
(Man følger Færgegårdsvej, til vejen ender på en parkeringsplads foran hovedbygningen).

Inden selve generalforsamlingen vil der fra kl. 18.00–20.00 være et dialogmøde med Landsforeningens formand, Heidi Thamestrup, hvor der kan stilles spørgsmål og drøftes Landsforeningens aktiviteter. Generalforsamlingen gennemføres fra kl. 20.00 i henhold til dagsorden efter vedtægterne. Der er 2 bestyrelsesposter for en 2-årig periode på valg. Derudover skal vælges 2 nye suppleanter. Til repræsentantskabet skal der vælges tre medlemmer til repræsentantskabet + 1 suppleant. Forslag fra medlemmerne skal være bestyrelsen i hænde senest 14 dage før generalforsamlingen, dvs. den 9. marts 2017, og sendes til Sabine Hagens (post@akzent.dk). Mht. bestilling af kaffe m.v. beder vi jer

LANDSFORENINGEN AUTISMES HOVEDBESTYRELSE

Formand:

Heidi Thamestrup ..... Tlf. 26 20 16 58

Næstformænd:

Bernd Weibeck..... Tlf. 24 24 63 99

Brian Andersen..... Tlf. 30 55 58 42

Hovedbestyrelse:

Allan Jensen..... Tlf. 29 21 97 20

Mads Behrendt Petersen..... Tlf. 25 14 66 80

Tine Heerup..... Tlf. 33 55 83 73

Christian Steward-Ferrer

Michael Weyand..... Tlf. 51 33 96 65

Kim Hansen..... Tlf. 56 48 08 89

Kristina Kristensen..... Tlf. 40 53 71 37

Peter K. H. Nielsen..... Tlf. 20 74 66 08

AUTISME- OG ASPERGER- FORENINGEN FOR VOKSNE

Formand:

Aage Sinkbæk

Træffetid er torsdag og

fredag kl. 10.00-12.00

Alle henvendelser til Autisme- og
Asperger-foreningen for voksne, skal i
øjeblikket ske på Landsforeningen
Autismes telefon pga. sygdom.

Kredsenes

AKTIVITETER

om at tilmelde jer inden den 19. marts per e-mail til
HHautisme@outlook.dk.

Filmaften - Life, Animated

Onsdag den 8. marts 2017, kl. 18.00, viser vi filmen Life, Animated på Vordingborg Uddannelsescenter, Chr. Richardtsvej 45, 4760 Vordingborg.

Dokumentaren Life, Animated handler om Owen Suskind, der udviklede autisme som treårig og blev helt tavs. Hans forældre mistede næsten håbet om, at Owen ville finde sin stemme igen. Men løsningen præsenterede sig selv i form af tegnefilm, der gav den autistiske dreng en mulighed for at forstå sin egen verden gennem de eventyrlige historier. Arrangementet er gratis, men kræver tilmelding senest den 6. marts 2017 per e-mail til Hhautisme@outlook.dk eller sms til Sabine Hagens på 60 74 56 72 (husk antal).

NetværksCaféer i Nakskov og Vordingborg

Husk vores NetværksCaféer for pårørende til og mennesker med autisme. Mød andre i samme situation og lær af hinandens erfaringer i trygge rammer, hvor vi har tavshedspligt udadtil. Du finder flere informationer om indhold, tid og sted samt tilmelding på vores website www.autismeforening.dk / Kreds Storstrøm / Kalender.

VESTEGNEN

Generalforsamling

**Torsdag den 9. marts 2017, kl. 18.30-21.30.
Taastrup Medborgerhus (Lipperts), Taastrup
Hovedgade 71, 2630 Taastrup**

Dagsorden ifølge vedtægterne. Forslag fra medlemmerne skal være formanden i hænde senest 7 dage inden generalforsamlingens afholdelse. **Tilmelding:** Det er gratis at deltage i generalforsamlingen, men af hensyn til planlægning og bestilling af forplejning skal tilmelding ske via Place2Book: Du kan finde linket på Kredsens hjemmeside: <https://autismeforeningvestegnen.wordpress.com>.

Landsforeningen Autismes sekretariat

Blekinge Boulevard 2, 2630 Taastrup
Tlf. 70 25 30 65
nadja@autismeforening.dk
www.autismeforening.dk

Åbningstider

Sekretariatet har åbent 9.00-12.00 samt 13.00-15.00 alle hverdage.
Socialrådgiveren har åbent for telefonrådgivning:
Mandag, torsdag og fredag kl. 9.00-12.00 samt tirsdag kl. 16.00-19.00.
Onsdag lukket.

Landsformand Heidi Thamestrup

Tlf. 26 20 16 58
formand@autismeforening.dk
Arbejdsområder: ledelse, policy, redaktør, Det Centrale Handicapråd,
Autism Europe, børn og unge, DH's forretningsudvalg, Ankestyrelsens
Praksisudvalg, Projekt Opportunity, VISOs faglige bestyrelse

Sekretariatschef Lars Grønlund

Næstformand i Landsforeningen Autisme
Tlf. 30 53 34 52
l-g@autismeforening.dk
Arbejdsområder: IT, administration, Protektorat
og SIKON konferenceseekretariat

Økonomimedarbejder Lisbeth Haagen

Tlf. 31 71 05 81
bogholder@autismeforening.dk
Arbejdsområder: budget/regnskab,
økonomistyring,
personaleadministration

Kontorassistent Nadja Laurents Pedersen

Tlf. 70 25 30 65
nadja@autismeforening.dk
Arbejdsområder: assistance til kursus-sekretariatet
og bogholderiet, medlemshåndtering

Socialrådgiver Ulla Kjer

Tlf. 70 25 30 68
social@autismeforening.dk
Arbejdsområder: rådgivning, vejledning, artikler
og foredrag

Kursussektær Lone Street Nielsen

Tlf. 20 57 63 30
kursus@autismeforening.dk
Arbejdsområder: kursussekretær, SIKON's kurser og konference

Kommunikationsmedarbejder Fie Hviid

Tlf. 29 25 94 52
fie@autismeforening.dk
Arbejdsområder: Nyhedsbreve, fundraising, kommunikation til
kredse, hjemmeside

MESTRINGSPROGRAM

AUTISME I FOKUS

Kurset indeholder min. 20 timers undervisning for forældre. Programmet kan ses på www.SIKON.dk fra 1. marts.

Børneaktiviteter hele formiddagen, mens forældrene modtager undervisning.

Ungdomshus for unge på 13 år og derover. Ungdomshuset har særskilte aktiviteter hele ugen med hygge, fest, brædtspil og ture ud af huset.

Søskendegrupper for søskendebørn fra 8. år. Børnepasning om formiddagen.

TID: Lørdag d. 24. juni.- 1. juli 2017.

STED: Vigsø Feriecenter, Vigsø Bugt, Hanstholm.

PRIS: Kr. 16.950,- for op til 4 personer i eget feriehus.

OBS: Læs hele Autisme i Fokus mestringsprogrammet på www.SIKON.dk; send det evt. med i ansøgningen til sagsbehandler.

Da kurset er handicaprettet, kan kursusgebyr søges efter §41. Få hjælp til din ansøgning hos socialrådgiver; Ulla Kjer: social@autismeforening.dk

